

Drugspreventie op school

**HANDLEIDING VOOR DE TOEPASSING
VAN SOCIALE INVLOEDSPROGRAMMA'S
IN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS.**

Dankwoord

Deze gids kwam tot stand dankzij de financiële hulp van de Europese Commissie. Deze mensen van de Europese onderzoeksgroep willen we bedanken voor hun medewerking:

Leerkrachten

Ingrid Talu
Stefan Heinisch
Elisabeth Walleczek
Antonella Arrigoni
Claudio Barbieri
Maria Vittoria Bossolasco
Anna Campanini
Elisa Costanzo
Paola Giaccone
Giulia Laffusa
Riccardo Marola
Giovanna Odello
Giovanni Tondo
Dimitris Harbis
Agueda Laradogoitia

Nederlandse vertaling

Nathalie Troch

Schooldirecties

Maria Grazia Andreetta
Antonio Prestipino
Nicola Sacco
Giovanni Antonio Tacca
Stavroula Kalantidou
Elena Urigoitia
Jose María Sobrino

Lokale overheden

Thodoros Gigelopoulos
Nationale overheden
Margaretha Haglund
Tadeuz Parchimowicz

Internationale recensenten

Sergei Bazarya
Giovanna Campello
Gregor Burkhart

Drugspreventie op school

Een handleiding voor een succesvolle implementatie van sociale invloedsprogramma's op school.
Een uitgave van EU-DAP, European Drug Abuse Prevention

© 2008, Turijn, EU-DAP trial

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaargemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Contactadres: De Sleutel, Jozef Guislainstraat 43 a, 9000 Gent
tel 09-231 81 92, fax 09-272 86 11,
e-mail: de.sleutel.preventie@fracarita.org, website: www.desleutel.be, www.eudap.net

EU-Dap is a project funded by the European Commission (Community Public Health programme 2002, Grant # SPC 2002376 and Programme of Community Action in the field of Public Health 2003-2008 grant # SPC 2005312). The publication reflects the authors views and the Commission is not liable for any use that may be made of the information contained. The project has been also co-funded by local institutions stated in the local versions of this publication.

De Sleutel is een instelling van de Broeders van Liefde voor preventie, onderzoek, tewerkstelling, opleiding en hulpverlening bij afhankelijkheid of drugproblematiek.

PROLOOG

Als functionaris van het Europese Monitoring Centrum van Drugs en Drugsverslaving (EMCDDA) ben ik blij u een van de weinige handleidingen voor te stellen die decision-makers zoals u richtlijnen biedt om evidence-based principes van preventie toe te passen op school. We willen op een objectieve manier informatie geven over drugs en gezondheid. Daarvoor is goed gedocumenteerde, duidelijke en geëvalueerde preventie nodig.

Preventie die enkel gebaseerd is op goede bedoelingen kan schadelijk zijn. Het kan de nieuwsgierigheid en de interesse van jongeren wekken voor psycho-actieve middelen. Om op een effectieve en veilige manier te werken moeten niet alleen componenten van effectieve preventie gebruikt worden; ze moeten bovendien op een samenhangende en gefaseerde wijze gerealiseerd worden. Zo zal het ene onderdeel van uw preventiestrategie het andere versterken. Dat is beter dan het te laten afhangen van toeval of stemming om onderwerpen in verband met drugs in de les te schuiven. Om dit te implementeren hebt u een veelomvattend protocol nodig, handleidingen en gedetailleerd didactisch materiaal voor elke les. Er werd vaak gedacht dat zo'n protocol voor een school moeilijk in de dagelijkse praktijk te brengen is.

Op deze manier werken is in feite ook geen eenvoudige taak: er zijn planning, een globale strategie en heel veel communicatie voor nodig.

Ik ben tevreden, omdat de testresultaten van het EU-Dap programma aantonen dat werken met een gestructureerde preventiestrategie in principe overal in Europa mogelijk is. Deze gids kwam tot stand dankzij de gemeenschappelijke ervaringen van professionals uit negen lidstaten. Een bewijs dat het in landen met verschillen zoals Griekenland en Zweden, Polen en Spanje, mogelijk is om een wetenschappelijk onderbouwd programma globaal toe te passen, ondanks de culturele en lokale eigenheden.

Dit is heel bemoedigend voor ons allemaal.

Gregor Burkhardt, wetenschappelijk manager

*Prevention responses EMCDDA
European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugverslaving (EWDD)*

Beste lezer

Deze handleiding over drugspreventie bij scholieren is ontworpen in samenwerking met de landen die betrokken waren bij het European Drug Abuse Prevention project en wordt gesubsidieerd door de Europese Commissie.

De betrokken landen zijn: Oostenrijk, België, Griekenland, Duitsland, Italië, Polen, Spanje, Tsjechië en Zweden. Maar dit neemt natuurlijk niet weg dat de gids ook buiten deze landen en zelfs buiten Europa kan gehanteerd worden.

De gids bestaat uit 5 delen: een introductie, drie hoofdstukken gericht naar specifieke doelgroepen en een hoofdstuk met technische hulpmiddelen. De inleiding is bedoeld voor alle lezers en bevat uitleg over technische aspecten zoals “universele preventie” en “sociale beïnvloeding”.

In hoofdstuk één zetten we de rol uiteen van de overheid bij preventie op schoolniveau.

Hoofdstuk twee voor de schooldirecties bevat tips over planning, implementatie en evaluatie van het programma op schoolniveau.

Het derde hoofdstuk is voor leerkrachten: hoe start je het programma op in de klas?

De technische hulpmiddelen op het einde van deze brochure helpen bij het implementeren van het programma en ondersteunen de drie voorgaande hoofdstukken.

Niet alle tips zijn bruikbaar voor alle landen of alle klassen. In Vlaanderen heeft De Sleutel van in het prille begin meegewerkt aan de uitwerking en de toepassing van het DOS (Drugbeleid Op School). De VAD, Vereniging voor Alcohol en andere Drugs, verspreidt heel wat bruikbare documenten voor zo'n drugbeleid en biedt via de lokale preventiewerkers ook ondersteuning en training. Niets in deze Europese implementatiegids is in tegenspraak met de krijtlijnen van het DOS. Maar er is natuurlijk wel veel gedeeld terrein. Als uw school al met een DOS werkt, zorg er dan voor dat deze implementatiegids daarin opgenomen wordt. Is er nog geen sprake van een DOS op uw school, dan kan dit er een aanzet toe betekenen.

Het is de bedoeling om alle programma's die gebaseerd zijn op sociale invloed te promoten omdat zij de potentie hebben om drugsgebruik bij jongeren te voorkomen. Om een sociale invloedsprogramma genoemd te mogen worden moet deze aan een aantal voorwaarden voldoen (zie inleiding en Tool #1). Omdat de productie van deze gids gesponsord wordt door de Europese Commissie en in het kader van de EU-Dap trial tot stand kwam verwijzen we naar het sociale invloedsprogramma Unplugged.

Veel succes met uw inspanningen voor preventie van drugproblemen!

*Peer van der Kreeft,
hoofd preventie, De Sleutel*

Het EU-Dap team

EU-Dap Coordinating Centre	Fabrizio Faggiano, Federica Vigna Taglianti, Barbara Zunino en Luca Cuomo
Belgium Centre	Peer van der Kreeft, Johan Van De Walle en Yannick Weyts
Czech Centre	Roman Gabrhelik en Michal Miovsky
Spanish Centre	Laura Varona en Juan Carlos Melero
Greek Centre	Maro Vassara, Gabriela Terzopoulou en Maria Kyriakidou
Italian (Aquila) Centre	Leila Fabiani en Maria Scatigna en Caterina Pesce
Italian (Novara) Centre	Massimiliano Panella
Italian (Torino) Centre	Roberta Siliquini en Serena Vardrucci
Austrian Centre	Karl Bohrn
Polish Centre	Ewa Florek
Sweden Centre	Rosaria Galanti, Lotta Jansson en Sara Sanchez

inhoud

Inleiding	6
Hoofdstuk 1	10
Opzetten van een preventieprogramma in sociale beïnvloeding in een land of regio	
Hoofdstuk 2 -	14
Opzetten van een preventieprogramma in sociale beïnvloeding in een school	
Hoofdstuk 3 -	17
Een preventieprogramma in sociale beïnvloeding gebruiken in de klas	
Technische hulpmiddelen:	22
1. Hoe kies je een trainingsprogramma in sociale beïnvloeding?	
2. Hoe werf je sponsors?	
3. Hoe bereik je het meest bij de opleiding van de leerkrachten?	
4. Hoe voer je een kwaliteitscontrole uit?	
5. Checklist voor elke les	
6. Controleren van de lessen	
7. Controleren van verandering aan het programma	
8. Aanbevolen literatuur	

Afkortingen

EC	Europese Commissie
EMCDDA	European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction
ESPAD	The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs
EU	Europese Unie
EU-Dap	European Drug Abuse Prevention Trial
NGO	Non-Governmental Organization
RCT	Randomized Controlled Trial
WHO	World Health Organization
WHO-FCTC	World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control

inleiding

1. Drugsgebruik tijdens de adolescentie

Drugsmisbruik is een van de belangrijkste doodsoorzaken bij jongeren naast verkeersongevallen en zelfdoding. Natuurlijk zijn er grote verschillen tussen de producten qua toxiciteit, omstandigheden van het gebruik en manier van toedienen. Nicotine bijvoorbeeld, het psychoactieve bestanddeel van sigaretten, veroorzaakt op zich geen schade. Door de manier van gebruiken, het roken, ontstaan er wel gezondheidsrisico's. Heroïne injecteren veroorzaakt acute vergiftiging, chronische intoxicatie en infectieziektes zoals AIDS en hepatitis.

Alle psychotrope bestanddelen veroorzaken bij misbruik verslaving en afhankelijkheid op korte en lange termijn. Afhangelijkheid leidt tot voortdurende consumptie, met psychologische en fysieke schade als gevolg.

In verschillende Europese landen is het gebruik van legale en illegale drugs in opmars en dit vooral bij jongeren. Daaronder zijn alcohol en tabak de meest beschikbare drugs voor Europese leerlingen. (Zie tabel 1)

Ondanks dat veel kennis beschikbaar is over beschermings- en risicofactoren van misbruik kunnen we nooit voorspellen wie wel en wie niet met drugs in de problemen zal komen. Er werd echter wel vastgesteld dat bijna iedereen met een drugprobleem startte met experimenteren tijdens de puberteit. Daarom is universele preventie een eerste middel om dit probleem aan te pakken, door de beginleeftijd van druggebruik uit te stellen.

Tabel 1 Geselecteerde indicatoren van gebruik bij adolescenten in sommige Europese landen* (in%)

Country	Dronken in de laatste 12 maanden	Roken in de laatste 30 dagen	Ooit cannabis gebruikt	Andere illegale drugs
Oostenrijk	69	49	21	8
België	47	32	32	8
Tsjechië	68	43	44	12
Denemarken	82	30	23	6
Finland	64	38	11	3
Frankrijk	29	33	38	7
Duitsland	61	45	27	10
Griekenland	37	28	6	3
Italië	37	38	27	8
Nederland	46	31	28	6
Noorwegen	54	28	9	3
Polen	48	31	18	7
Portugal	28	28	15	7
Zweden	55	23	7	3
UK	68	29	38	9

2. Wat is universele preventie?

Universele preventie verwijst naar activiteiten die het druggebruik bij alle jongeren proberen te vermijden of uit te stellen, ongeacht hun achterliggende risicoprofiel. Universele preventie gaat uit van de veronderstelling dat het belangrijk is om de totale groep nieuwe gebruikers te verminderen. Universele preventie is complementair aan *selectieve preventie* (voor specifieke doelgroepen met een hoog risico) en aan *geïndiceerde preventie* (voor personen die de eerste tekenen van drugsmisbruik of andere gedragsproblemen vertonen of aandachtsstoornissen hebben).

Terwijl de zwaarste drugsgebruikers of risicogroepen het meest kwetsbaar zijn voor het oplopen van schade, zijn ze niet zo groot in aantal. Hun aandeel in de totale schade ten gevolge van druggebruik is in verhouding klein. Met andere woorden, de overweldigende meerderheid van nieuwe drugsgebruikers komt uit groepen die we niet labelen als *risicogroep*. Bovendien kan universele preventie ook gunstige effecten hebben bij jongeren met een groter risiconiveau, hoewel de effectiviteit het grootste is voor het uitstellen van initieel druggebruik.

3. Waarom is het belangrijk om op schoolniveau aan preventie te doen?

Scholen zijn de belangrijkste plaats om universele preventieprogramma's voor jongeren op te starten. Ten eerste bereik je alle jongeren, door de schoolplicht. In Europa is iedereen verplicht om minimum acht jaar naar school te gaan. Ten tweede biedt de schoolomgeving van nature uit een paar van de belangrijkste beschermingsfactoren om geen drugs te gebruiken: intellectuele prestaties, sociale banden, normen en vaardigheden. Ten derde kunnen scholen gemakkelijk andere partners aanspreken zoals ouders, beleidsvoerders, culturele organisaties en vrijwilligers. Daarom zijn scholen de ideale plaats om programma's te realiseren van gezondheidsbevordering, zoals drugspreventie.

Tot voor kort waren de meeste programma's voor gezondheidsopvoeding niet getest op doeltreffendheid, de effecten ervan op gedragsverandering ontbraken. Pas sinds de laatste 15 jaar wordt er van preventie verwacht dat de programma's rigoreus worden geëvalueerd. Het hoeft ons niet te verbazen dat de meeste programma's die een ernstige evaluatie ondergingen teleurstellende resultaten voorlegden in het beschermen van adolescenten tegen het gebruik van tabak, alcohol en andere drugs.

4. Preventieprogramma's die werken

Eind de jaren tachtig werd duidelijk dat programma's gebaseerd op informatieverstrekking weinig tot geen effect hebben. Ondanks dat de kennis van de adolescenten vergroot, waren er geen veranderingen waar te nemen in hun gedrag. De verklaring hiervoor was dat als kennis over drugs niet beschermend is tegen druggebruik als het niet gekoppeld wordt aan de mogelijkheid om aan sociale invloed tot druggebruik te weerstaan, zoals invloed binnen de vriendengroep. Bestaande preventieprogramma's waren vooral gebaseerd op het informeren van jongeren en dit dan vooral over sigaretten, omdat tabak het meest sociaal aanvaarde middel is.

Het model is gaandeweg uitgebreid en bevat naast productinformatie en weigertechnieken ook een breder gamma aan vaardigheden (*lifeskills*) zoals beslissingen nemen, doelen stellen, stress management, assertiviteit en communicatievaardigheden. Adolescenten worden immers niet zo vaak rechtstreeks geconfronteerd met de verwachting dat ze drugs zouden gebruiken, terwijl de algemene noodzaak om een keuze te maken, voor je mening op te komen of kritisch te staan tegenover groepsnormen of -regels wel courante ervaringen in hun leefwereld zijn.

Kijkend naar de sociale normen, stelden we tevens vast dat kinderen en tieners die drugsgebruik als normaal zien en hier tolerant tegenover staan meer geneigd zijn om zelf te starten met drugsgebruik, vergeleken met leeftijdgenoten die die overtuiging niet hebben. Daarom is het belangrijk dat een preventieprogramma de jongeren instrumenten leert om dit proces te verhelderen: waar komt het imago dat jongeren hebben van de mate waarin drugs gebruikt worden en aanvaard zijn vandaan, en welke belangen spelen mee in de marketing van drugs? Lessen over die twee invloedsfactoren, imago en marketing, maken deel uit van *normatieve opvoeding*. Ten slotte toonden onderzoeken aan dat programma's die schoolactiviteiten linken met vrijetijdsactiviteiten een grotere kans hebben op succes dan preventieprogramma's die geïsoleerd plaats vinden.

Kort samengevat, programma's die lessen in sociale vaardigheden combineren met normatieve opvoeding en correcte productinformatie worden trainingsprogramma's in sociale beïnvloeding genoemd. Deze programma's worden in verschillende Europese landen toegepast, enkele voorbeelden leest u in tabel 2.*

Tabel 2. Voorbeelden van drugpreventieprogramma's in de betrokken Europese landen die gebaseerd zijn op het model van sociale beïnvloeding

Land	Naam van het programma	Doelgroep (leeftijd)	Resultaat-evaluatie
Duitsland, Zweden, andere	Lions-Quest	10-15	Ja
Finland, Zweden	Uskalla/Våga	12-13	Neen
Griekenland, Ierland	On my own two feet	12-15	Neen
Italië	Nuove tecnologie della comunicazione	15-19	Neen
Noorwegen	Folkeaksjonen mot Narkotika's	10-12	Neen
Portugal	O atelier de prevenção	13-18	Neen
Spanje	Ordago	12-16	Ja
België	Maat in de shit (VAD)	15-16	Neen

5. Unplugged, het EU-Dap project

De meeste effectiviteitsonderzoeken vonden plaats in de Verenigde Staten. In Europa baseerde men zich tot voor kort op "gezond verstand" of op buitenlands onderzoek om een keuze te maken in preventieprogramma's voor scholen.

Vanaf de jaren negentig waren er twee pogingen om preventiecampagnes opscholen te evalueren. The European Smoking Prevention Framework Approach (ESFA) was een preventieproject** gericht tegen roken. Zes landen namen hier aan deel. Dit preventieprogramma was gebaseerd op componenten van gekende goede praktijk. In 2003 werd er een nieuw samenwerkingsproject opgestart, het European Drug Abuse Prevention onderzoek (EU-Dap). Aan dit project werkten zeven Europese landen samen om op een objectieve manier een gestandaardiseerd programma te evalueren dat het gebruik van alle drugs wil voorkomen.

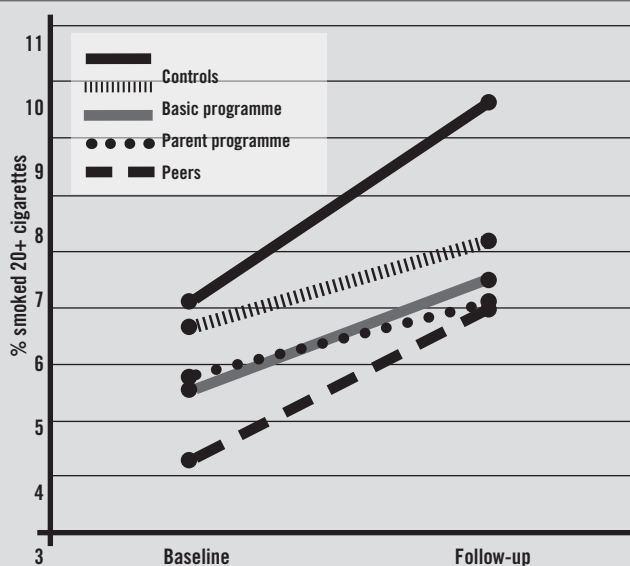
Het schoolprogramma Unplugged is een trainingsprogramma dat alle aanbevolen componenten van een programma in sociale beïnvloeding bevat. Het werd getest in het schooljaar 2004-2005 in 78 scholen (3.457 leerlingen). De controlegroep bestond uit 65 scholen (3.532 leerlingen). Het programma is bedoeld voor de leeftijdsgroep 12-14 jaar met de leerkracht als begeleider. Het programma neemt 12 lessen in beslag, verspreid over een semester waarin er per week één les gegeven wordt.

* Gedetailleerde informatie kan u bekomen op www.emcdda.europa.eu

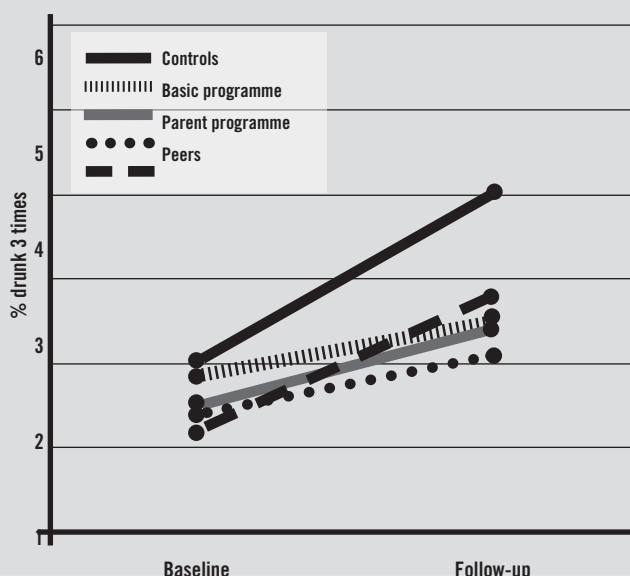
** De Vries, H., F. Dijk, et al. (2006). "The European Smoking prevention Framework Approach (ESFA): effects after 24 and 30 months." Health Educ Res 21(1): 116-132.

Een korte termijn evaluatie van Unplugged leverde resultaten op, vier maanden nadat de lessen waren gegeven. Uit de test bleek een opmerkelijke vermindering in het drugsgebruik: 30% vermindering van het aantal dagelijkse rokers en van het aantal leerlingen dat dronken was geweest. In de Unplugged klassen was er 23% minder cannabisgebruik dan in de controlegroepen (figuren 1, 2 en 3). De resultaten van een follow-up onderzoek laten zien dat deze daling voor alcohol en cannabis na een jaar nog steeds voortduren. Deze effecten zijn van dezelfde orde van grootte als andere 'best practice' sociale invloedsprogramma's.

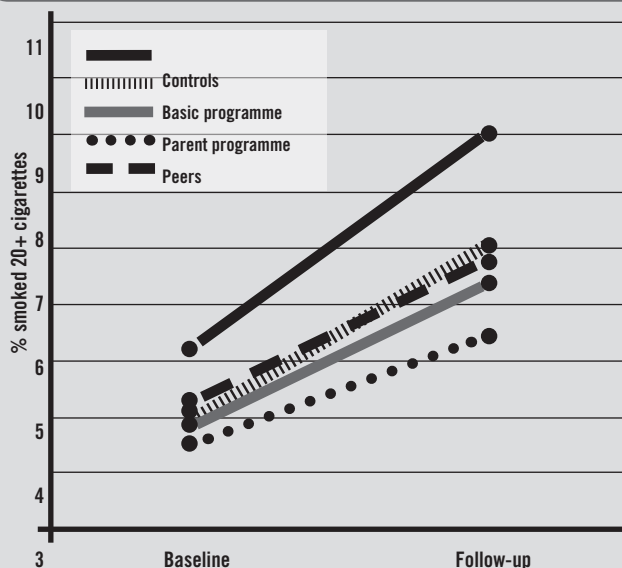
Figuur 1. Veranderingen in de prevalentie van dagelijks roken in de voorbije 30 dagen in klassen die het Unplugged programma volgden en in controlegroepen, Mei 2005

Figuur 2. Veranderingen in de prevalentie van regelmatig dronkenschap in de voorbije 30 dagen in klassen die het Unplugged programma volgden en in controlegroepen, Mei 2005

Figuur 3. Veranderingen in de prevalentie van cannabisgebruik in de voorbije 30 dagen in klassen die het Unplugged programma volgden en in controlegroepen, Mei 2005

Unplugged is nu beschikbaar in een herwerkte versie die rekening houdt met problemen die werden vastgesteld tijdens de testfase. De details van het onderzoek zijn beschikbaar op de website www.eudap.net, met linken naar de verschillende partners.

6. Wat levert het programma op?

Welke voordelen zijn er aan het toepassen van een programma in sociale beïnvloeding zoals Unplugged? Eerst en vooral moeten we vermelden dat geen enkel tussenkomst van preventie of hulpverlening 100% effectief is. Om de kosteneffectiviteit van verschillende programma's te kunnen beoordelen is het nodig het aantal deelnemers aan de interventie te bekijken die nodig zijn om één geval van hetgeen je wilt voorkomen, te bereiken. Hoe lager het aantal deelnemers, hoe meer kosteneffectiever het programma.

Resultaten op leerlingenniveau

- Wanneer je het project geeft aan een klas met ongeveer 30 leerlingen van 13 jaar oud dan kun je voorkomen dat:
 - ... één leerling een dagelijkse roker wordt,
 - ... één leerling regelmatig dronken zal zijn.
 Als die inspanningen hoog lijken voor het resultaat, vergelijk het dan eens met het geven van medicijn tegen hoge bloeddruk aan 128 patiënten om één aanval te voorkomen*. Je moet gedurende 10 jaar 2000 vrouwen screenen op borstkanker, om één fataliteit te voorkomen.**
- Dit programma in twee klassen geven verdubbelt niet alleen het succes maar voorkomt ook dat één leerling niet start met het experimenteren met cannabis.

* Sackett DL, Haynes RB: Summarizing the effects of therapy: A new table and some more terms. Evidence-Based Medicine 1997;2:103-104

** Gøtzsche PC, Nielsen M. Screening for breast cancer with mammography. Cochrane Database of Systematic Reviews 2006, Issue 4. Art. No.: CD001877. DOI: 10.1002/14651858.CD001877.pub2

- Ook al zouden de effecten op lange termijn verdwijnen, het programma stelt het experimenteergedrag uit. Hoe later jongeren starten met het gebruiken van drugs hoe kleiner de kans dat dit experimenteren uitgroeit tot probleemgebruik later.
- Leerlingen met sociale vaardigheden zijn niet alleen beschermd tegen het gebruiken van drugs, zij kunnen ook veel beter omgaan met hun problemen. Deze jongeren zijn beschermd tegen ongewenste zwangerschap en pesten.
- Het werken met interactieve lesmethodes draagt bij tot een goede klassfeer en biedt bescherming tegen psychosociale ziektes en ander risicogedrag.

Resultaten op schoolniveau

- De school maakt gebruik van een getest en geëvalueerd preventieprogramma met hoge kwaliteit.
- De leerkrachten krijgen een tweedaagse training om de lessen over drugspreventie op een interactieve manier te leren geven. Deze nieuw aangeleerde technieken kunnen ook van pas komen bij andere lessen.

- Door de multidisciplinaire aanpak van het project worden leerkrachten aangespoord om samen te werken wat de sfeer ten goede komt.

Resultaten op niveau van de samenleving:

Als alle andere omstandigheden constant blijven, leidt goed geïmplementeerde primaire preventie tot:

- een dalend aantal drugsgebruikers en drugsgerelateerd probleemgedrag.
- het redden van levens, voorkomen van werkonbekwaamheid en uitgaven voor repressie en behandeling.
- Hoewel niet nauwgezet bestudeerd, wordt aangenomen dat het behandelen van een drugsverslaafde meer kost dan het voorkomen om drugs te nemen: zowel kosten voor de gezondheidszorg als voor het individu.

Voor verdere informatie zie Tool# 8 waar u extra bronnen vindt.

Hoofdstuk 1

Opzetten van een sociale invloedsprogramma in een land of regio

In dit hoofdstuk spreken we autoriteiten van gezondheidszorg en onderwijs aan. Zij hebben immers de taak om effectieve drugspreventiestrategieën te promoten, zowel op het nationale als op het lokale niveau.

Eerst bespreken we de voordelen van het gebruik van sociale invloedsprogramma's. Daarna geven we bruikbare en toepasselijke aanbevelingen over hoe het programma het beste wordt gepromoot en toegepast wordt en dit zowel op nationaal, regionaal als schoolniveau. Het is van groot belang dat, eens het programma geïmplementeerd is, de lokale en centrale overheden blijven ondersteunen om adequate implementatie mogelijk te maken.

1.0 Waarom is er initiatief nodig van de overheid?

De overheid zit in een goede positie om drugspreventie op scholen te initiëren en te ondersteunen. Door middel van drugspreventie wordt aan adolescenten geleerd hoe ze moeten omgaan met middelenmisbruik en hoe ze misbruik kunnen voorkomen. De jongeren leren vaardigheden aan om te leren kiezen voor een gezonde levensstijl. De Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) moedigt aan om *“programma's te ontwikkelen die sociaal en cultureel aanvaard zijn en die tegemoet komen aan de gezondheid en ontwikkeling van alle adolescenten, hierbij moeten zowel de familie, de maatschappij, de gezondheidssector, andere relevante sectoren en de jongeren zelf betrokken worden.”* *

Hoewel centrale en lokale overheden vaak van mening zijn dat er veel gedaan wordt op vlak van preventie, worden te veel van deze initiatieven nog op een ongestandaardiseerde manier, onvolledig of ad hoc verspreid. Zulke non-coördinatie leidt dit vaak tot ineffectiviteit en zo gaan inspanningen verloren. Het verhoogt het risico op neveneffecten wanneer de inhoud en vooral kritieke informatie niet gegeven wordt zoals bedoeld. Wat scholen nodig hebben is een gestandaardiseerde en goed voorbereide aanpak. Die vergemakkelijkt ook de aanvaarding van het programma door leerkrachten. Zij hoeven met zo'n aanpak immers niet zelf alle achtergronden van druggebruik en preventie te kennen voor de toepassing van een programma.

Een sociale invloedsprogramma toepassen betekent verantwoord handelen

Werken met sociale invloedsstrategieën komt de gezondheid van de kinderen ten goede. Het situeert de betrokken regionale of nationale overheden ook tussen deze EU-lidstaten die drugpreventie uitwerken op

wetenschappelijke basis. Zo verleent het werken met een effectief sociale invloedsprogramma ook credibiliteit aan de autoriteiten.

Een indicator voor effectieve drugspreventieprogramma's

Omwille van de bewezen effectiviteit in gedragsverandering, bezorgt het gebruiken van een sociale invloedsprogramma als een nationale of regionale standaard, de overheid een betrouwbare indicator over implementatie van preventie op de werkvloer. Eén enkel programma levert kwaliteitscontrole, en in het geval van Unplugged zijn we er van verzekerd dat het programma getest is op zijn doeltreffendheid.

1.1 Initiatieven van beleidsmakers van volksgezondheid

Volksgezondheid-*decisionmakers* kunnen de gezondheid van kinderen en tieners beïnvloeden en dit in samenwerking met de scholen. Dit zal de volksgezondheid bevorderen. Bij uitgebreide programma's moeten drie componenten zeker aanwezig zijn: een goed uitgewerkt volksgezondheidsbeleid, toegang hebben tot informatie en tot educatie. Een Sociale Invloedsprogramma levert instrumenten voor de twee laatste twee componenten.

Beleid, wetgeving en decreten stellen dat gezondheid-educatie een noodzakelijk onderdeel is bij het promoten en beschermen van de volksgezondheid. Unplugged dient als een effectief en gemakkelijk te implementeren preventiehulpmiddel voor jongeren tussen de 12 en 14 jaar en is een aanvulling op de bestaande gezondheidsstrategieën.

Een goed voorbeeld van een project dat het volksgezondheidsbeleid uitstippelde is het WHO Framework

Convention on Tobacco Control (WHO-FCTC). Dit project tekende de wetgeving uit zodat er een eenvormig beleid kon gevormd worden met betrekking tot rookvrije openbare plaatsen. Ter ondersteuning werden er programma's ontwikkeld om de sociale houding hiertegenover te veranderen.*

Omdat een sociale invloedsprogramma het best verspreid wordt in een schoolsetting is het van bijkomende waarde om nationale en regionale overheden van volksgezondheid en onderwijs samen te benaderen, om een brede implementatie mogelijk te maken.

1.2 Initiatieven van het Ministerie van Onderwijs

De onderwijsautoriteiten op gemeenschapsniveau hebben een verantwoordelijkheid in het creëren van een goede leeromgeving. Dat gaat over de setting, de leerkracht en de informatie. De minister is niet alleen verantwoordelijk voor onderwijs, maar ook voor de gezondheid en het welzijn van de leerlingen, die op hun beurt weer voorwaarden zijn om goed te kunnen leren. Meestal besteedt het leerplan veel aandacht aan traditionele onderwijsvakken zoals wiskunde en wetenschap, maar schiet het tekort in vereisten voor drugspreventie.

De afgelopen jaren zijn er in de Europese Unie inspanningen geleverd om preventieprogramma's in scholen te verspreiden. Uit de laatste rapporten over het drugsprobleem in Europa bleek dat preventie gebaseerd op een doordacht programma aan belang wint. *“ Programmatisch werken aan preventie houdt gestandaardiseerde toepassing in met een vast aantal lessen, telkens met een vaste inhoud en gedetailleerd materiaal voor leerling en leerkracht. Dit vergemakkelijkt de monitoring en evaluatie. Tevens verhoogt de nauwkeurigheid, betrouwbaarheid en consistentie van de interventies. Dit kan alleen maar leiden tot een hoge kwaliteit.”*** Unplugged en andere sociale invloedsprogramma's voldoen aan deze eisen.

Preventie op schoolniveau en dan vooral gegeven in de klas is een veelbelovende manier om het eerste drugsgebruik te voorkomen of uit te stellen. Het zou gekoppeld moeten worden aan een volksgezondheidsbeleid en gezond gedrag van volwassenen op een bevolkingsniveau.

De Europese Raad erkent het belang van preventie op schoolniveau (5099/01/02 Cordrogue 4 Rev. 1) en raadt de EU-landen aan om *“... gezondheidseducatie en drugspreventieprogramma's in te bouwen op alle scholen”* en *“... deze programma's te promoten en, indien nodig, de begroting en structuren van de betrokken departementen aan te passen om de objectieven te kunnen bereiken.”* Preventie op schoolniveau is een aantrekkelijke uitdaging voor een coördinerende overheid.

Tot slot is de steun van een nationale of regionale overheid bij sociale invloedsprogramma's zoals Unplugged van essentieel belang. Het programma kan een essentiële rol spelen in het bevorderen van de gezondheid van onze jeugd en zorgt voor een daling van het drugsgebruik.

Unplugged, een effectief sociale invloedsprogramma

Het Unplugged programma is het enige soortgelijke programma dat ontwikkeld en getest werd in verschillende Europese lidstaten. De EU-Drug Abuse Prevention Trial (www.eudap.net) toonde aan dat sociale invloedsprogramma's het gebruik van tabak, alcohol en andere drugs bij jongeren kan voorkomen of uitstellen. Om een implementatie van een hoog kaliber en een sterke eenvormigheid te garanderen, is initiatief en betrokkenheid van de overheid een sleutelvereiste.

1.3 Kiezen voor een betrouwbaar sociale invloedsprogramma

Om zeker te zijn dat het sociale invloedsprogramma waarvoor u gekozen hebt effectief is kunt u de criteria uit Tool #1 gebruiken. Het Unplugged programma is een effectief Europees preventieprogramma dat gemakkelijk toe te passen is, klaar voor gebruik en uitvoerbaar met minimale kosten.

Als er reeds preventieprogramma's bestaan, kunnen ze herbekeken en herwerkt worden om de sociale invloedsbenadering er te laten inpassen. Een evaluatie van programma's kan ertoe leiden dat verbeterde programma's worden toegepast en in een schoolsetting gebruikt worden zonder veel te hoeven kosten. Het gebruiken van het Unplugged programma kan ook implicaties hebben op andere vormen van risicogedrag.

Unplugged is een programma dat klaar is om te gebruiken, en wordt momenteel in verschillende Europese landen toegepast. Omdat het gesubsidieerd werd door de Europese Commissie is het in alle lidstaten vrij te verkrijgen. Om het programma goed te implementeren is het nodig dat de leerkrachten een bijscholing volgen en dat u 12 lessen vrijmaakt in het curriculum van de school. U kan steeds kleine aanpassingen aanbrengen in het programma om zo tegemoet te komen aan de culturele verschillen tussen de landen. Een volledige omschrijving van Unplugged vindt u in de inleiding van het handboek voor de leerkracht.

Bij het implementeren van elk preventieprogramma is een kosten - baten analyse een belangrijke factor. Eén van de grote voordelen van Unplugged is dat er geen dure experts nodig zijn voor de toepassing: de leerkrachten kunnen het programma zelf geven. De enige kosten zijn een tweedaagse training voor de leerkrachten en het didactisch materiaal.

* World Health Organization. Framework Convention on Tobacco Control. Available from: www.who.int/tobacco/framework/download/en/index.html

** EMCDDA, 2006 The state of the drugs problem in Europe, Available from: www.emcdda.europa.eu

Als een leerkracht de nodige theoretische en praktische achtergrond heeft verworven, en vertrouwd raakt met sociale invloedsprogramma's in het algemeen, wordt andere bijscholing in preventie van risicogedrag of problematisch gedrag minder veeleisend of bedreigend.

1.4 Hoe kan de overheid sociale invloedsprogramma's promoten?

Als u gekozen hebt voor een sociale invloedsprogramma is de volgende stap om als een overkoepelend orgaan scholen te overtuigen en ondersteunen in de effectieve en accurate implementatie van het programma. Het Europese Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugverslaving heeft een helder en actueel beeld van drugpreventie op scholen in de EU. Het EWDD stelt: *“De meest belovende resultaten in termen van intensiteit, structuur en kwaliteit van schoolpreventie die effectief gerealiseerd zijn, vindt men in landen waar nationale strategieën zich expliciet richten op schoolbased preventie, met specifieke doelstellingen, en met een strakke logistieke organisatie van toepassing en financiering van preventie.”**

Daarom zijn, als we willen verzekeren dat evidence based sociale invloedsprogramma's zoals Unplugged in de praktijk worden gebracht, enkele strategische stappen voor een regionale of nationale overheid van belang.

Het juiste programma promoten (vergiszen is menselijk)

Preventieactiviteiten kunnen averechts werken wanneer ze geen evidence-based elementen van effectieve programma's bevatten. Bijvoorbeeld korte termijnprogramma's, geïsoleerde of 'moraliserende' programma's zijn ineffectief en kunnen jongeren hun interesse voor drugs zelfs verhogen.** Vrijtijdsactiviteiten aanbieden aan studenten draagt bij tot een ondersteunende en positieve schoolomgeving, maar kunnen dan weer niet als een preventieprogramma beschouwd worden.

De voordelen van een programma met een specifieke structuur in vergelijking met een 'holistische' en geïntegreerde benadering zijn dat het gemakkelijker is om de kwaliteit te verzekeren en om de resultaten te evalueren.

Soms is een extra inspanning in het begin noodzakelijk om een bestaand programma in te passen in individuele omgevingsfactoren van de school. Maar een programma met een vaste structuur zoals Unplugged, met gestandaardiseerde, goed gedefinieerde en concreet aangeboden inhoud vergemakkelijkt dit werk enorm. Het levert de leerkracht een precies en helder handboek, training en werkmateriaal voor de klas.

In het promoten van preventieprogramma's op school, beveelt de Wereld Gezondheidsorganisatie aan om scholen te voorzien van goed uitgeteste effectieve preventieprogramma's die in overeenstemming zijn met de elementen waarvan we weten dat ze effectief zijn in het voorkomen van eerste druggebruik.***

Focus op hogere kwaliteit

Unplugged is een evidence-based programma waarvan we weten dat het bijdraagt aan het voorkomen van drugsmisbruik. Procesevaluatie en rapportering geeft je belangrijke informatie om preventiecampagnes bij te werken en te verbeteren. Het brengt problemen aan het licht en geeft feedback aan de mensen die het materiaal ontwikkeld hebben. Daarom is het belangrijk om Tool #4 te gebruiken om blijvend te evalueren. Tool #4 biedt instructies over hoe je de kwaliteit van het programma kan bewaken.

Het sociale invloedsprogramma heeft een goedkeuringslabel

Wanneer je een sociale invloedsprogramma gebruikt in een school dan is het belangrijk om informatie te publiceren in uitgaven van de overheid die drugspreventieprogramma's aanbevelen. Daarin moet het doel duidelijk zijn van deze programma's: geef praktische informatie over het programma en geef aan welke resultaten te verwachten zijn.

1.5 Ondersteunen van scholen

Eens het programma is goedgekeurd en gepromoot is het belangrijk om ondersteuning te bieden aan scholen. In volgende paragraaf vindt u enkele tips over hoe we scholen kunnen ondersteunen bij de implementatie.

Pas het leerplan aan zodat een sociale invloedsprogramma kan geïntegreerd worden

Schooldirecties overtuigen van het belang van een sociale invloedsprogramma is een belangrijke eerste stap. Enkel wanneer ze overtuigd zijn van de effectiviteit en het nut van het programma zullen ze bereid zijn om het project te integreren in hun school.

Indien nodig kunnen er kleine aanpassingen gebeuren in het huidige programma voor gezondheidsopvoeding. Het programma kan via intermediairs verspreid worden, omdat zij eventueel meer invloed**** kunnen uitoefenen op leerkrachten, via websites, leerkrachtenverenigingen en conferenties.

* EMCDDA, 2006 The state of the drugs problem in Europe, Available from: www.emcdda.europa.eu

** EMCDDA, 2002 Drugs in focus Issue 5, Issue 5, Drug Prevention in EU schools. Available from: www.emcdda.europa.eu

*** Hawks D, Scott K, McBride N. (2002) Prevention of psychoactive substance use : a selected review of what works in the area of prevention. Geneva, WHO 2002. Available from: www.who.int/entity/substance_abuse/publications/en/prevention_substance_use.pdf

**** Rogers, E.M.(2002) Diffusion of preventive innovations. *Addict Behav* 2002;27:989-993.

Geef ondersteuning aan scholen voor implementatie

Unplugged is een programma dat kan gegeven worden door leerkrachten. Naast een korte training zijn motivatie en engagement factoren voor het welslagen van het project.

Het is belangrijk om leerkrachten na een training verdere ondersteuning te geven bij de implementatie. Gemakkelijke toegang tot het lesmateriaal en informatie horen daarbij. Ook het geven van erkenning bij wat de leerkrachten doen. *“Leerkrachten moeten de ondersteuning voelen van hun directie. Een forum kan nuttig zijn om successen mee te delen en ondersteuning bieden bij problemen.”** Bijkomend draagt het bij tot de motivatie van de leerkrachten wanneer ze weten dat het programma op zijn effectiviteit getest is. Tot slot moedigt het de leerkracht aan om te blijven groeien.

In Tool #3 vindt u verschillende suggesties voor de training van leerkrachten.

Ondersteuning tijdens de implementatie

Bijkomend aan het voorbereiden van de start van het programma is het belangrijk om leerkrachten te ondersteunen. Zij bepalen immers de kwaliteit van het programma. Wanneer zij niet gemotiveerd zijn en problemen niet wensen op te lossen dan heeft het programma weinig effect.

Bied hen een helpdesk of een e-mailadres aan, bemand door ervaren personeel om ondersteuning te bieden. Geef ook bijkomende informatie over drugs en bespreek hoe ze moeten omgaan met onvoorziene omstandigheden. Tot slot kan u voor meer informatie steeds de EU-dap website consulteren (www.eudap.net).

Overkoepelende ondersteuning kan helpen om de effectiviteit van het sociale invloedsprogramma te bevorderen. Deze kunnen bijvoorbeeld zijn:

- Ontwikkel een gezondheidsbevorderend beleid dat rookvrije plaatsen promoot en restricties oplegt voor het schenken van alcohol.
- Spreek de media aan zodat de aandacht gevestigd wordt op het belang van preventie.
- Moedig een drugsvrij schoolbeleid aan.
- Start een preventiecampagne op in de samenleving als aanvulling op schoolprogramma's.

Blijvend ondersteunen en evalueren van het programma

Om het succes van het programma te garanderen is een blijvende ondersteuning op lange termijn noodzakelijk. Eens het eerste contact gelegd, moet u dit onderhouden. Dit kan door nieuwe scholen aan te spreken en door het programma op te delen over verschillende jaren. De ervaren leerkrachten kunnen hulp bieden bij de training van de nieuwe leerkrachten en hen tips geven. Zij kunnen een steun zijn voor de anderen bij het ontwikkelen van een positief schoolklimaat.

Wanneer het programma over een lange periode loopt dan moeten de beleidsmakers de implementatie blijven bijsturen en controleren. Nagaan hoeveel scholen en klassen met het project werken enz. Hierbij kan u Tool #7 gebruiken.

Hoe lanceer je een sociale invloedsprogramma?

- a) **Zorg voor een ondersteunend beleid.**
- b) **Ontwikkel een communicatiestrategie, met onder andere persconferenties, speciale lanceerevenementen en voorzie een website.**
- c) **Zorg dat elk document voorzien is van een kwaliteitslabel.**

1.6 Andere ondersteunende partners

Drugspreventieorganisaties en andere niet-gouvernementele organisaties (NGO's) hebben er voordeel bij wanneer de jongeren gezond opgroeien. Daarom kunnen ze helpen bij het verspreiden van het Unplugged programma.

Bij de eerste fase van EU-Dap werd er een Europees netwerk van NGO's en overheidsorganisaties opgestart. Leden van dit netwerk zijn onder andere preventiedeskundigen. Zij ontwikkelden en evalueerden het Unplugged programma. Dit netwerk staat ter beschikking voor de ondersteuning van de verspreiding en implementatie van Unplugged. (Informatie vindt u op www.eudap.net).

* United Nations Office on Drugs and Crime School-Based Education for drug abuse prevention. United Nations Office on Drugs and Crime; New York, 2004. Available from: www.unodc.org/youthnet/en/youthnet_action_prevention_school.html

Hoofdstuk 2

Het sociale invloedsprogramma integreren in de school

Dit hoofdstuk richt zich vooral naar de schooldirectie. Het biedt ondersteuning om succesvol het sociale invloedsprogramma op school te implementeren. U vindt er tips om de school klaar te stomen voor het programma en hoe u het beste kunt evalueren. Op deze manier verzekert u een vlotte overgang naar een Unplugged programma.

2.0 Het engagement van de school voor de gezondheidsopvoeding

De meeste Europese scholen hebben een leerplan met algemene doelstellingen zoals gezondheidsopvoeding. Deze doelen zijn van onschatbare waarde in het dagelijkse leven.* Bovendien zijn onderwerpen zoals gezondheidseducatie en lichamelijke opvoeding vaak reeds vakken op zich. Dit bewijst dat deze thema's belangrijk zijn voor de samenleving.

Onder druk van de publieke opinie kwamen er wetten, documenten en indicatoren tot stand om de school verantwoordelijk te maken voor de preventie van risicogedrag.

Deze aanbevelingen werden wijd verspreid en opgenomen in de schoolactiviteiten:

- De scholen streven naast cognitieve ontwikkeling op persoonlijke vlak ook sociale ontplooiing na.
- De educatieve visie en doelstellingen zijn goed gekend bij alle betrokkenen.
- Het beleid komt tot stand in overleg.
- De school heeft de mogelijkheid om zelf te vernieuwen en te evolueren.

Het opnemen van het Unplugged programma in het curriculum van de school vereist dat bovenstaande kenmerken aanwezig zijn in de school. Bovendien betekent het dat de school wenst tegemoet te komen aan de bezorgdheden van de samenleving over gezondheidsopvoeding.

Het programma vertegenwoordigt een interactieve lesstijl en leermethode en is opgesplitst in verschillende units. Daarom komt Unplugged tegemoet aan andere vakoverschrijdende doelstellingen.

U leest hieronder de voorwaarden waaraan voldaan moeten zijn voor u van start gaat met het sociale invloedsprogramma. Andere ondersteunende tips en tools staan tevens ter beschikking.

2.1 De omgeving scannen om succesvol te implementeren.

Leerkrachten:

- Minstens twee leerkrachten moeten gemotiveerd zijn om de preventie uit te voeren. Zij kunnen de andere collega's motiveren.
- De leerkrachten krijgen de kans om deel te nemen aan bijscholingscursussen.

Curriculum:

Een strikt lesplan en een overvol jaarplan zijn argumenten om niet aan preventie te werken. Daarom moet er tijd vrij gemaakt worden.

Eén van volgende voorwaarden moet voldaan zijn:

- In het lesplan dient er tijd vrijgemaakt om aan gezondheidsopvoeding te werken. Tijdens deze uren kan het sociale invloedsprogramma gegeven worden.
- Wanneer tijd vrijmaken niet mogelijk is dan kun je het Unplugged programma vakken integreren zoals wetenschappen en godsdienst of zedenleer
- Twee leerkrachten laten samenwerken met verschillende expertise. Zo kan het programma tijdens verschillende vakken gedoceerd worden en wordt niet één vak extra belast.

De mogelijkheid om te investeren op lange termijn:

- De school moet het project ten minste een volledig schooljaar ondersteunen en indien mogelijk verschillende jaren.
- De school moet het programma evalueren om de kwaliteit te bewaken.
- De ervaren leerkrachten kunnen de andere leerkrachten bijstaan.

2.2 Een sociale invloedsprogramma implementeren.

De omgeving:

- De samenleving is op de hoogte van het WHO standpunt: "Scholen moeten werken aan gezondheidseducatie."
- Er werden campagnes opgezet die de risicofactoren voor de gezondheid van adolescenten beklemtonen.
- De lokale of regionale overheden zijn geïnteresseerd in preventiecampagnes.
- Er bestaat een "mission statement" van de school die de promotie van gezondheidswaarden, overtuigingen en doelen omvat. Het schoolbeleid ondersteunt dit.
- De ouders willen deelnemen aan de preventie.
- De gemeenschap is bezorgd over drugsgebruik en wil hiertegen stappen ondernemen.
- Officiële opdrachtverklaringen voor gezondheidspromotie werden gepubliceerd.
- Een efficiënt schoolgezondheidsbeleid zal de juiste omgeving creëren om te starten met een sociale invloedsprogramma.

Wetgeving:

- Het Ministerie van Onderwijs of een andere overheid is gemandateerd om een mandaat voor de promotie en coördinatie van preventie van riskante leefstijlfactoren, inclusief druggebruik op school.
- Spreek de Vlaamse, provinciale en regionale overheden aan om het programma te promoten.
- Bepaal vooraf hoeveel tijd er moet vrijgemaakt worden. Deze moet voldoende zijn om het programma te kunnen geven.
- Navorming is verplicht en bij decreet geregeld.

Schoolautonomie:

- De school beschikt over voldoende autonomie om binnen het curriculum tijd aan preventieprogramma's te wijden.
- De school bepaalt autonoom welke programma's ze kiest en toepast.

Schooltradities:

- Preventie moet ingebouwd zitten in de schooltraditie of er een deel van worden. (binnen het curriculum of er buiten, gegeven door leerkrachten of externen, ouders betrekken of niet, de samenleving betrekken of niet)

Schoolorganisatie:

- Geef inspraak aan leerkrachten, ouders en leerlingen bij het kiezen van de schoolactiviteiten.
- Betrek de leerkrachten bij het oplossen van

drugsgelateerde incidenten.

- Stel duidelijke regels en sancties op bij drugsgebruik. Het volledige team waakt over de naleving van deze regels.
- De school staat positief ten opzichte van preventie.
- De school heeft extra middelen kunnen werven ter ondersteuning van activiteiten die buiten het curriculum vallen.
- De administratie werkt goed samen met de leerkrachten.
- De leerkrachten kunnen bijscholingen volgen.
- Er is een goede samenwerking tussen de school en lokale gezondheidsinstellingen zoals het CLB, maar ook de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (cggz).

Leerkrachten:

- Sommige leerkrachten hebben ervaring met gezondheidsopvoeding.
- Er is een goede werksfeer tussen de leerkrachten. Ze hebben ervaring met samenwerken en ervaringen uitwisselen.
- De leerkrachten willen hun vaardigheden delen en durven te experimenteren.

Financiering voor de trainingen:

- Zoek speciale fondsen die preventieprogramma's op scholen sponsoren.
- Spreek het Ministerie van Volksgezondheid en Onderwijs aan om de schoolprojecten te financieren.
- Centrale overheden werken soms samen met andere agentschappen of instituten om speciale projecten te sponsoren.
- Bepaalde instituten zoals banken en service clubs willen soms financieren
- Maak gebruik van fondsen die het schoolsysteem voorziet wanneer leerkrachten bijscholingen volgen

De mening van de ouders:

- Betrek oudercomités bij het bepalen van de jaarlijkse activiteiten.
- Ouders verwachten preventiecampagnes van de school.
- Betrek ouders bij de preventiecampagnes; sommige ouders hebben hier ervaring in.

2.3 Algemene aanbevelingen

- Organiseer een vergadering voordat het programma van start gaat. Op deze vergadering brengt u iedereen op de hoogte: directie, leerkrachten, ouders en leerlingen.
- Als u kiest voor een sociale invloedsprogramma informeer de leerkrachten dan grondig. Het is belangrijk dat leerkrachten zich gesteund voelen. Zorg voor een forum waar ze antwoorden vinden op vragen en problemen.
- Kies eerst een geschikt programma. Stel daarna een tijdsplanning op. Hierop worden alle individuele stappen uitgetekend.
- Houd contact met de leerkrachten die het programma geven. Vermeld op de vergadering wat er gerealiseerd is.
- Wanneer het programma afgerond is, organiseert u een evaluatiemoment. (bijvoorbeeld een tentoonstelling voor de ouders waar het materiaal van de leerlingen wordt voorgesteld)

Figuur 1: Hoe implementeer je een sociaal beïnvloedingsplan?

DE START

Voer een omgevingsonderzoek uit

Hoe meer factoren er geïdentificeerd worden, hoe gemakkelijker de implementatie zal verlopen:

- Het Ministerie van Onderwijs neemt een mandaat op, coördineert en/of promoot
- Er is schoolautonomie om een sociale invloedsprogramma te kiezen
- Regionale overheden steunen het project
- Er bestaat een overlegcultuur op de school
- De leerkrachten zijn gemotiveerd
- Er is een preventietraditie of het is een doelstelling van de school

Criteria om een sociale invloedsprogramma te kiezen zie tool #1

IMPLEMENTEREN

Fondsen werven:

- Betrek ouders en maak hen warm voor het programma
- Onderzoek of er fondsen beschikbaar zijn van overheidswege of in het schoolbudget
- Zorg dat er materiaal ter beschikking staat voor de leerkrachten en leerlingen

Tips om fondsen te werven zie Tool #2

Organiseren:

- Organiseer en plan de implementatie in de schoolkalender.
- Ondersteun leerkrachten bij het volgen van bijscholingen.
- Laat leerkrachten bijscholingen volgen.
- Organiseer een training om preventieprogramma's te geven.

Organiseer een leerkrachten training zie tool #3

INTEGREREN

Waak over de kwaliteit van het programma:

- Spoor leerkrachten aan om hun kennis te delen met collega's
- Motiveer hen om alle onderdelen van het programma te geven in de voorziene volgorde.
- De ouders zijn geïnteresseerd in preventieprogramma's en vragen om een jaarlijkse implementatie.
- Pas het curriculum aan zodat het programma een vast onderdeel wordt van het lespakket
- Reserveer beschikbare fondsen voor de implementatie
- Controleer de implementatie van het programma en geef tips om het te verbeteren.

Houd een kwaliteitscontrole, zie Tool #4

Hoofdstuk 3

Een sociale invloedsprogramma geven in de klas

Dit hoofdstuk richt zich tot leerkrachten die het programma wensen te geven of de opdracht hebben gekregen om het te geven.

De gids bevat tips en suggesties over hoe u zich het beste voorbereidt op deze opdracht. De motivatie van de leerkracht is het allerbelangrijkste en bepaalt het al dan niet slagen van het project. Gebruik dit hoofdstuk als aanvulling op de handleiding van Unplugged.

Stel geen onrealistische doelen

De beslissing om een sociale invloedsprogramma te gebruiken is gebaseerd op theoretische en praktische factoren. Meestal liggen uiteenlopende drugsgerelateerde situaties aan de oorzaak om een preventiecampagne op te starten in een school. Hierbij worden verwachtingen gekoppeld aan dit programma. Deze verwachtingen kunnen al dan niet ingevuld worden.

Vaak verwachten directies dat een preventieprogramma deze problemen kan oplossen.

Het experimenteel gebruik van drugs is een wijd verspreid fenomeen onder de jongeren. De aanvangsleeftijd waarop jongeren beginnen te experimenteren wordt steeds jonger.* Jongeren die op een vroege leeftijd starten met drugsgebruik lopen meer risico om later een probleem te ontwikkelen.

Veel van de methodes van Unplugged zijn gebaseerd op universele preventie. Het is dus heel effectief bij groepen waar drugsgebruik niet veel voorkomt. Verschillende elementen van het sociale invloedsprogramma hebben ook effect bij selectieve preventie voor risicogroepen (sociale vaardigheden oefenen en het corrigeren van referentienormen). Omdat we kozen voor universele preventie richt het programma zich op de volledige school of klas, zonder selectie van risicogroepen we gaan er van uit dat het drugsgebruik laag is. Gradaties in drugsgebruik verschillen enorm tussen landen, provincies, scholen en zelfs tussen klassen van dezelfde school. In bijna alle Europese landen zijn cijfers beschikbaar over drugsgebruik. Wanneer deze info niet beschikbaar is dan beschikt de EU-Dap studie over specifieke statistieken voor EU landen. Zie tabel 1.0 in de inleiding.

Enkel voor specialisten?

Sommige leerkrachten denken dat drugspreventie een gecompliceerde zaak is en moet overgelaten worden

aan specialisten zoals psychologen, dokters of sociaal assistenten. Drugspreventie werd ook lang op deze manier gegeven. Een specialist kwam naar de klas en gaf een lezing over drugs. Spijtig genoeg is uit wetenschappelijk onderzoek gebleken dat deze manier van werken weinig effect heeft. Het heeft zelfs vaak het tegenovergestelde effect. De interesse in drugs is gewekt en de jongeren willen experimenteren. Dit effect is het grootst wanneer de specialist enkel productinformatie geeft en geen sociale vaardigheden aanleert en normovertuigingen wijzigt.

Uitgebreide aanpak

Het voordeel van sociale invloedsprogramma's zoals Unplugged is dat de focus niet enkel ligt op de chemische en fysiologische aspecten van de drug. Unplugged is een programma waarin we sociale, normatieve en communicatievaardigheden integreerden. Het verschil tussen regelmatig gebruik en problematisch gebruik wordt duidelijk gemaakt. Wanneer u meer informatie wenst over de theoretische achtergrond van Unplugged dan verwijzen we u door naar de inleiding.

Omgaan met beperkingen

Bij het implementeren van een complex en veeleisend programma stuiten we niet enkel op beperkingen in tijd en ruimte, maar ook op beperkingen aan onze eigen motivatie en die van onze collega's en leerlingen. Een sociale invloedsprogramma heeft een aantal eisen die moeten voldaan zijn wanneer u kiest voor het programma. Een van de belangrijkste voorwaarden is tijd ter beschikking hebben zowel voor de voorbereiding als voor de invoering. Het programma neemt ongeveer 20-30 uur aan voorbereiding en uitvoeringstijd in beslag gedurende het hele schooljaar, bovenop het volgen van het trainingsprogramma van twee dagen.

* see the latest report of the EMCDDA and ESPAD about substance use experience.

Het programma integreren in het schoolcurriculum

Veel leerkrachten vragen zich af of een drugspreventieprogramma wel in hun lessenspakket past. Ze zijn er van overtuigd dat er andere meer geschikte vakken zijn om preventielessen te geven. In realiteit is het onderwerp van het gedoeerde vak van veel minder belang dan de motivatie en vaardigheden van de leerkracht voor het welslagen van het programma. Meer zelfs, drugspreventie past in alle vakken gegeven op de middelbare school. Het interdisciplinaire karakter van een sociale invloedsprogramma is opgebouwd vanuit dit gegeven zodat het programma ook het best gegeven wordt door een *interdisciplinaire implementatiegroep!* Niettemin moeten volgende karakteristieken aanwezig zijn om succes te garanderen:

- Elke leerkracht in de implementatiegroep moet gemotiveerd zijn om het programma te geven.
- Elke leerkracht is bereid een opleiding volgen, wat meestal vereist is door een sociale invloedsprogramma.

3.1 Vooraleer van start te gaan

Training van de leerkrachten

Leerkrachten krijgen vaak reeds in hun opleiding vaardigheden aangeleerd om op een geïntegreerde of holistische manier aan preventie te werken binnen hun vakken. Vaak worden hierover geen duidelijke en concrete richtlijnen gegeven om op een doordachte, gestructureerde manier te werk te gaan. Er is ook niet altijd kwaliteitscontrole.

Meestal is een sociale invloedstraining voor leerkrachten intensiever, gegeven door gespecialiseerde trainers. De opleiding bestaat uit informatieverstrekking over de inhoud van het programma en er worden communicatievaardigheden aangeleerd. De training van Unplugged is ontworpen met een duur van twee dagen.

De aanwezigheid op deze opleiding van leerkrachten van verschillende scholen kan zorgen voor het uitwisselen van ideeën en ervaringen. Het kan helpen om een netwerk op te bouwen van leerkrachten die werken met een sociale invloedsprogramma.

Het belang van de schoolomgeving

Wanneer het de eerste keer is dat uw school met een sociale invloedsprogramma werkt dan vergt dit veel inspanningen. Scholen met een lange traditie in preventiecampagnes en dan in het bijzonder met sociale invloeds campagnes kunnen hun ervaring delen met anderen. Een gezonde schoolomgeving met een drugsvrije norm is belangrijk voor het ondersteunen van preventieprogramma's door de leerlingen.

De doelgroep

De leeftijd waarop het preventieprogramma aanvangt wordt bepaald aan de hand van hun ontwikkeling. Het Unplugged programma bijvoorbeeld is ontwikkeld voor 12-14 jarigen. Dit betekent niet dat jongere of oudere studenten geen baat bij het programma kunnen hebben. Wanneer u het programma geeft aan jongere of oudere leerlingen moet u hier wel rekening mee houden en de lessen aanpassen. Voor leerlingen jonger dan 12 jaar: wees voorzichtig met het geven van productinformatie want het zou hun interesse kunnen wekken. Bij leerlingen ouder dan 14 moet u er zich van bewust zijn dat het programma minder effectief zal zijn.

De volgende vraag, die leerkrachten moeten beantwoorden, is: "In welke graad zal de cursus gegeven worden?". Neem hierbij volgende bedenkingen in acht:

- a) Universele preventie werkt het best bij jonge leerlingen en moet gegeven worden op een geschikt moment in hun ontwikkeling.* Dit betekent natuurlijk niet dat oudere leerlingen automatisch moeten worden uitgesloten.
- b) De hele klas moet bij het project betrokken worden.

Licht de familie van de jongere vooraf in over het project. Zo voorkomt u schrikreacties van bezorgde ouders. Motiveer de jongeren om deel te nemen aan het project. Houd de motivatie zo hoog mogelijk tijdens het programma.

Plannen: tijd en ruimte

Voor een succesvolle implementatie stelt u een tijdsschema op. Dit schema bestaat uit volgende dimensies.

1. De begin- en einddatum van het programma
2. De timing van elke les gedurende het schooljaar

Iedere school heeft een andere organisatiemethode. Voorzie voldoende tijd in de schoolkalender, dit vergemakkelijkt een goede werking. Iedere leerkracht heeft dan een duidelijk overzicht van het programma en kan:

- voorkomen dat de lessen voor feestdagen, examens, ... liggen.
- zorgen dat de juiste interval aangehouden wordt tussen twee Unplugged lessen. (één les per week).
- zorgen dat er op tijd een lokaal beschikbaar is om enkele oefeningen te doen met de klas.
- extra tijd vrijmaken voor de voorbereiding, communicatie met ouders en collega's en de evaluatie.

Vooraleer van start gaat met het programma moet u volgende vragen beantwoorden:

- Wanneer start ik met het programma?
- Wanneer zou ik het programma beëindigd willen hebben?
- Hoeveel tijd moet ik vrijmaken voor de voorbereiding en het geven van één les?

- Hoeveel tijd zal er nodig zijn voor overleg met collega's en ouders en wanneer zal ik dit doen?
- Waar zal ik werken?

De leerlingen voorbereiden

De leerlingen informeren en voorbereiden is een delicate maar noodzakelijke zaak. Het is heel belangrijk dat de leerkracht duidelijk maakt:

- waarom het programma wordt gegeven, om de indruk te vermijden dat er iets mis is met de klas of groep.
- het programma deel is van het lesplan.
- het niet de bedoeling is om leerlingen die reeds gebruikt hebben met de vinger te wijzen maar om een drugsvrije omgeving te behouden.
- wat de doelstellingen zijn van de lessen "sociale vaardigheden": productinformatie over sigaretten, alcohol en andere drugs en dat er gewerkt wordt aan normovertuiging.

Een enthousiaste leerkracht zal in staat zijn om bij zijn leerlingen positieve verwachtingen te scheppen.

Ouders en opvoeders bij het programma betrekken

Ouders en opvoeders worden meestal graag betrokken bij school activiteiten. Dit verschilt natuurlijk wel van school tot school. Meestal is drugspreventie een heel gevoelig thema en dit om verschillende redenen. Ten eerste kan het zijn dat er bij sommige families een sigaretten-, alcohol- of ander drugprobleem aanwezig is. Ten tweede kunnen de verwachtingen van ouders ten opzichte van dit programma verschillen. Sommige ouders zien in preventie een manier om hun kind te beschermen, andere ouders geloven dat de preventie een negatief effect zal hebben op hun kind. Zij willen hun jong kind nog niet informeren over drugs en drugsproblemen.

Daarom is het sterk aanbevolen om een vergadering te organiseren voor de ouders. Volgende punten kunnen hier dan aan bod komen.

- a) Verduidelijk de inhoud, de doelstellingen en de methode van het programma.
- b) Geef de ouders de kans om hun bezorgdheid te uiten over drugs. Geef hen de kans om vragen te stellen.
- c) Wek hun interesse en informeer hen over speciale invloedsprogramma's voor ouders over drugs. (Deze worden reeds gegeven in het kader van het Unplugged programma)

Ouders hebben een drukke agenda en daarom is de opkomst op vergaderingen meestal laag. Door de vergadering te laten samenvallen met andere gebeurtenissen zoals schoolfeesten of oudercontacten verhoogt u de opkomst.

Het kan nuttig zijn om voor de vergadering de hulp in te roepen van het CLB. Ideeën om een oudervergadering te organiseren vindt u op www.eudap.net en www.desleutel.be.

Wanneer het onmogelijk is om een vergadering te houden dan moeten de ouders op een andere manier geïnformeerd worden bijvoorbeeld via een brief of de schoolkrant.

De hele school betrekken bij het project

Wanneer een leerkracht beslist om een preventieprogramma op te starten zonder dat het van boven af verplicht wordt dan is het belangrijk om andere collega's de kans te geven om hieraan mee te werken. De schooldirecteur kan tijd vrij maken, lokalen ter beschikking stellen en andere middelen voorzien. Andere leerkrachten kunnen ondersteuning bieden. Stakeholders van de school zoals het CLB en de opvoeders kunnen ook ondersteuning bieden. Het volledige schoolpersoneel kan meewerken aan een drugsvrij schoolklimaat.

3.2 Starten met het programma

Starten met een nieuw programma verlangt zorgvuldig aftasten van noden, bronnen en grenzen. Dit deel van de brochure is bedoeld als ondersteuning van de leerkracht om deze balans te kunnen behouden.

De belangrijkste bronnen voor de leerkracht zijn:

- Informatie en kennis
- Teamwork, samenwerken met collega's en netwerken
- Ruimte
- Beschikbaar materiaal

En elk onderdeel staat in verband met elkaar.

Informatie en kennis

De juiste kennis bezitten over middelenmisbruik is van essentieel belang bij het geven van het preventieprogramma. De leerkracht moet eerst zijn kennisniveau nagaan vooraleer met het programma te starten. Deze kennis moet voortdurend bijgeschaafd worden tijdens het programma. Een lijst met aanbevolen boeken en websites vindt u in Tool #8. Het bijbrengen van kennis over drugs is ook een doelstelling van de training. Het Unplugged programma voorziet een training. De Unplugged handleiding is in digitale versie gratis te verkrijgen en bevat gedetailleerde informatie over drugs en alcohol. Bekijk ook www.eudap.net.

De vaardigheden die via een sociale invloedsprogramma worden aangeleerd hebben een universele waarde. Het is een belangrijk onderdeel van de persoonlijke ontwikkeling van de kinderen.

De tijd die in het programma wordt geïnvesteerd kan bijdragen tot de persoonlijke groei van de leerkrachten en zal hen vaardigheden bijbrengen om op een interactieve manier les te geven.

Teamwork en netwerking

Wanneer u samenwerkt is er een grotere kost-effectiviteit. We raden aan dat leerkrachten samenwerken met andere scholen die soortgelijke projecten organiseren..

Het kan nuttig zijn om vergaderingen te organiseren waar leerkrachten hun ervaringen kunnen delen, problemen kunnen bespreken en dit in een ondersteunende omgeving. Zo kan er samen naar oplossingen gezocht worden. Zo worden netwerken oprichten van mensen die met het zelfde programma werken. Preventie zorgt dat mensen samenwerken en dat ervaring wordt gedeeld.

Team teaching

Normaal gezien staat één leerkracht voor een klas van 25-30 leerlingen. Wanneer u op een interactieve manier wil werken is dat soms een grote groep. Het is dan beter om met twee leerkrachten samen les te geven. Dit is nog belangrijker wanneer u werkt met Unplugged waar interactie van essentieel belang is.

Werkteams vormen is een effectieve manier om een sociale invloedsprogramma te geven. Enkele voordelen van deze aanpak:

- Praktische ondersteuning tijdens de les.
- Elkaar aflossen bij langdurige lessen
- Bespreken van het verloop van de les nadien
- Veel meer aandacht voor de kinderen
- Elkaar kunnen vervangen tijdens ziekteverlof
- Interdisciplinair lesgeven
- Meer communicatie mogelijk tussen leerlingen onderling en tussen leerkrachten en leerlingen.

- Vergemakkelijkt de communicatie met ouders, meer tijd vrij per ouder
- Een team dat samenwerkt aan drugspreventie kan de juiste positieve houding ten opzichte van preventie promoten op school en in de regio.

Hoe verwezenlijk je team teaching?

- Organiseer vergaderingen en groepsdiscussies of stel het onderwerp op de agenda van de volgende teamvergadering.
- Schrijf een kort artikel om de collega's te informeren.
- Nodig leerkrachten uit die ervaring hebben met het geven van een sociale invloedsprogramma.

Het is belangrijk om energie te steken in een goede werksfeer. Enkel zo kan teamwork tot stand komen. Iedereen van het team moet de training volgen omdat preventie een niet te onderschatten onderneming is en een basiseducatie verlangt.

Een inventaris maken van de financiële ondersteuning

Eens er beslist is om met een sociale invloedsprogramma van start te gaan moeten we geld investeren. Enkel zo kan het programma van start gaan.

Gebruik sponsors en organiseer activiteiten om geld in te zamelen. Enkele tips vindt u in Tool #2.

Wanneer u kiest voor het Unplugged programma dan kunt u het materiaal kosteloos downloaden.

Tijd optimaal gebruiken

De lessen van UNPLUGGED duren 50 minuten. Soms verloopt de tijdsplanning anders. In volgend schema schetsen we enkele problemen en bieden we oplossingen aan.

Probleem	Oplossing
Negatieve klassfeer/probleemgedrag	<ul style="list-style-type: none"> • Bereid de leerlingen voor • Stel vooraf kleine groepjes samen • Gebruik introductieoefeningen (voorbeelden staan in het Unplugged programma) • Team teaching
Grootte klassen (+30)	<ul style="list-style-type: none"> • Team teaching
Leerlingen met leerstoornissen/mentale of fysieke beperkingen	<ul style="list-style-type: none"> • Werk in groepjes van twee • Stel op voorhand kleine groepjes samen • Team teaching • Pas de oefeningen aan zodat alle leerlingen kunnen deelnemen.
De leerlingen zijn niet gewoon om interactief te werken	<ul style="list-style-type: none"> • Bereid de leerlingen voor • Begin met kleine en simpele oefeningen • Team teaching
De leerkracht is niet vertrouwd met rollenspel en brainstormen	<ul style="list-style-type: none"> • Lees de leerkrachtenhandleiding • Organiseer demonstraties met de trainer • Vereenvoudig de rollenspelen
De leerlingen komen te laat aan in de les	<ul style="list-style-type: none"> • Herinner de leerlingen de dag voordien aan de activiteit • Geef voordelen aan de leerlingen die op tijd zijn • Plan de les op een ander tijdstip
Te kleine ruimtes/herschikken van de ruimte	<ul style="list-style-type: none"> • Vraag hulp aan andere leerkrachten en aan de leerlingen • Herschik het lokaal de dag voordien • Pas de activiteiten aan zodat ze in kleine ruimtes kunnen worden gehouden
Materiaal niet klaar	<ul style="list-style-type: none"> • Bereid het materiaal voor (bekijk de checklist) • Geef het als huiswerk aan de studenten

Een ondersteunende en aanmoedigende omgeving draagt bij tot een positief leerklimaat.

Om dit te bekomen kunt u het beleid kenbaar maken aan iedereen en wijzen op het belang van een drugsvrije en rookvrije omgeving.

In Tool #5 vindt u een checklist voor elke les en in Tool #6 een checklist voor na de les.

3.3 Evalueren van het programma.

Zoals bij elk project is een goede evaluatie onontbeerlijk. Evalueren en bijsturen zijn noodzakelijke onderdelen om

een effectief preventieprogramma uit te bouwen. Tool #6 en #7 kunnen u hierbij helpen.

Basisprincipe 1: Ook al lijkt vandaag niemand geïnteresseerd, morgen kan er iemand vragen om te tonen waar u aan werkt en hoe u het doet.

Basisprincipe 2: Wat je niet onmiddellijk opschrijft ben je morgen vergeten.

Daarom zit op het einde van dit hoofdstuk een evaluatiehandleiding. Deze vult u in na elke les.

Tool#1: Hoe kies je een sociale invloedsprogramma?

Enkele tips om een goed sociale invloedsprogramma te herkennen.

- Het programma werd opgesteld of ondersteund door een non-profit organisatie.
- Het programma werd grondig geëvalueerd:
 - Wetenschappelijk getest op grote schaal.
 - Pre- en posttests werden gehouden.
- Minder goede evaluaties zijn pre en postonderzoek zonder controlegroep, een enkelvoudig onderzoek na het programma, vergelijkingsprogramma's zonder randomisatie en case studie zonder controlegroep. De analyse moet op een juist niveau gevoerd zijn.
- Het programma gaf blijk van effect. Het onderzoek toonde aan dat er belangrijke veranderingen waren in de attitudes van leerlingen die het programma volgden. Voorbeelden van effect zijn: latere start van gebruik, minder vlugge stijging van de hoeveelheid die gebruikt wordt, reductie van het gebruik. Het zelfbeeld is positiever van de leerlingen, meer kennis en meer sociale vaardigheden. Het effect moet minstens een jaar na het programma nog steeds voelbaar zijn.
- De inhoud van het programma is relevant voor de doelgroep en leefwereld. Het programma was bedoeld voor een specifieke doelgroep. Het doel van het programma is gedrag veranderen. Dit alles op een begrijpbare manier voor de leerlingen.
- De objectieven van het programma zijn duidelijk en de inhoud sluit aan bij deze doelstelling.
- Het programma is gebaseerd op het sociale invloedsmodel. Dit model is het meest effectieve. De focus ligt op normering, voornemens/intenties van leerlingen om geen drugs te gebruiken. De leerlingen krijgen sociale vaardigheden aangeleerd.
- Lesgeven en leren gebeurt op een interactieve manier. In het programma wordt gewerkt met technieken die de actieve participatie van leerlingen stimuleert. Bijvoorbeeld: discussies, problemen oplossen, brainstormen, beslissingen nemen, assertiviteitstraining, rollenspel en werken in kleine groepen.
- Het programma bevat een duidelijke handleiding voor leerkrachten. Duidelijke instructies, werkmateriaal en andere vormen van ondersteuning worden aangeboden.
- Het programma voorziet een opleiding voor de leerkrachten.

Tool #2: Hoe geld inzamelen?

Zoek sponsors: hier vindt u een lijst met mogelijke sponsors die vaak vergeten worden.

- Ministerie van Onderwijs
- Ministerie van Volksgezondheid
- Provinciebestuur en stadsbestuur
- Organisaties die gezondheid promoten, bijvoorbeeld mutualiteiten
- Banken
- Projectfinanciering op lokaal niveau
- Kind en gezin, Gezinsbond
- Schoolwedstrijden organiseren

Tool #3: Hoe haal je het beste uit de training voor leerkrachten?

- Neem contact op met een trainer om een workshop te geven
- Ga na hoeveel leerkrachten deel nemen aan de training
- Stel selectiecriteria op om het beste te halen uit de training (leerkrachten van dezelfde klas, evenveel vrouwen als mannen)
- Ga na hoeveel leerkrachten de training kunnen volgen
- Bepaal data voor de training en pas ze in het jaarplan in.

Tool #4: Hoe kun je de kwaliteit bewaken?

- Houd contact met de organisatie die het programma uitgeeft.
- Ga na of de organisatie evaluatieformulieren heeft om de kwaliteit na te gaan van het programma. Indien deze er niet zijn stel er zelf op.
- Het evaluatieformulier moet elementen bevatten uit Tool #5 en Tool #6
- Een goed geplande oefening moet voldoening en vertrouwen bieden aan de leerkrachten.
- Leerlingen moeten betrokken worden bij de evaluatie.
- Zie veranderingen in het schoolklimaat, relaties tussen leerkrachten en welbehagen als indicatoren van een succesvol programma.
- Geef tips en opmerkingen aan de organisatie die het programma opstelde zodat zij ook kunnen mee evolueren.

Tool #5: Checklist vóór elke les

Wanneer u kiest om een sociale invloedsprogramma te gebruiken zoals Unplugged dan moet u vooraf enkele praktische zaken regelen.

De dag voor de les neem je best deze checklist goed door:

Ik ken de inhoud van de les	
Ik plan minuten voor de les	
Ik ken de oefeningen	
lesbegin	
lesstarters	
rollenspel	
groepswerk	
De leerlingen worden vooraf op de hoogte gebracht van	
de lessen	
hun opdrachten	
Het materiaal staat klaar	
papier	
notitieboekjes	
pennen/potloden/markeer stiften/kleurpotloden	
scharen	
lijm/ plakband	
werkmateriaal voor leerlingen	
Het technisch materiaal is beschikbaar en werkt	
PC	
videorecorder	
videocamera/fototoestel	
TV	
overheadprojector	
monitor voor het projecteren van slides	
andere	

Tool #6: Na elke les

De checklist kan gebruikt worden om de les te evalueren en eventueel bij te sturen. We raden u aan om deze lijst aan te passen zodat ze kan gebruikt worden door alle leerkrachten.

Titel van de les of nr.:	
School:	
Klas:	
Datum:	
Lestijd:	
Aantal leerlingen die deelnemen:	
Gedrag:	
Deze oefeningen werden gegeven:	
Deze oefeningen werden niet gegeven:	
Reden om de oefening niet te geven:	
Prestaties:	
De leerkracht is blij met het verloop van de les?	Schaal van 1-10 0 = niet tevreden • 10 = heel tevreden
Nota's	
Deelname van de leerlingen	0 = afwezig • 10 = heel geïnteresseerd
Hebben de leerlingen actief meegewerkt?	
Blijven de leerlingen actief, geïnteresseerd en gemotiveerd?	
Tevredenheid van de leerlingen niet nagevraagd	% studenten die verklaard hebben dat ze de lessen leuk vonden
Lesmomenten die heel goed verliepen	
Momenten die niet naar wens verliepen	
Elementen die de leerkracht zou veranderen	

Tool #7: Verloop van het programma

De toepassing van het programma op regionaal niveau kan gecontroleerd worden. Hiervoor is informatie nodig van het hele schooljaar. Deze checklist kan gebruikt worden om te evalueren en te rapporteren.

	Uitleg	
Schooljaar		
Naam van het programma		
Betrokken regio's	Lijst met betrokken regio's Per hoeveel inwoners	
Regionaal niveau	Aantal scholen in de regio	
% van betrokken scholen	Aantal betrokken scholen per aantal scholen in de regio	
Goedkeuringsgraad %	Het aantal scholen die het programma aangenomen hebben per aantal scholen die aangesproken werden.	
Implementatiegraad %	Het aantal scholen die het programma gebruiken van het aantal scholen die het programma goedgekeurd hadden.	
Adaptatiegraad %	Het aantal scholen die het programma hanteren van het totaal aantal scholen.	
Verandering in adaptatie van jaar 1 naar 2		
Op schoolniveau		
	Het aantal klassen die het programma gekregen hebben (volledig of deels)	
	Aantal betrokken studenten	
	Aantal opgeleide leerkrachten	
% van geïmplementeerde units	Aantal units die geïmplementeerd werden van het totale aantal units waaruit het programma is opgebouwd.	
% van het aantal voltooide units	Aantal units die voltooid werden uit het aantal units die geïmplementeerd werden.	

Tool #8: Aanbevolen internationale literatuur

Boeken en publicaties:

- Thomas R. School-based programmes for preventing smoking. The Cochrane Database of Systematic Reviews 2002, Issue 2. Art. No.: CD001293. DOI: 10.1002/14651858.CD001293.
- Sussman S, Earleywine M, Wills T, Cody C, Biglan T, Dent CW, Newcomb MD. The Motivation, Skills, and Decision-Making Model of “Drug Abuse” Prevention. Substance Use & Misuse 2004; 39: 1971–2016.
- The State of the Drugs Problem in Europe - Annual Report 2006
<http://ar2006.emcdda.europa.eu/download/ar2006-en.pdf>

Internet:

- The EU-Dap Official Website: www.eudap.net/
- The European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction: www.emcdda.europa.eu
- Bronnen: www.emcdda.europa.eu/index.cfm?fuseaction=public.Content&nnodeid=9744&sLanguageiso=EN
- Reviews: www.emcdda.europa.eu/index.cfm?fuseaction=public.Content&nnodeid=9741&sLanguageiso=EN
- Global Drug Prevention Network: www.gdpn.org
- The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs
www.espad.org
- PERK (Prevention and Evaluation Resource Kit)
www.emcdda.europa.eu/?nnodeid=9932
- Exchange on Drug Demand Reduction Action (EDDRA)
<http://eddra.emcdda.europa.eu/>
- Evaluation Instruments Bank
<http://eib.emcdda.europa.eu/>
- www.desleutel.be, www.vad.be

